

Ասորի կրօնաւորին յարմարեցած այս ամբողջ զոյցներուն մի միակ հինն են Ս. Գրոց Սենեքերիմայ որդւոց Արարատ փայտեղուն վրայ տուած տեղեկութիւնն ու Սանասարայ — որ Սարասարայ փոխարէն շինուած ձեւափոխութիւն մըն է — անունն Սանատուն անուն ժողովրդեան հետ ունեցած առ երեւոյթ նմանութիւնը։ Այս ժողովրդութեան իրականութիւնն որմէ սերած ըլլալը չենք կրնար հետեցնել այս զոյցներէ։ Եւ ասով ասորական ժամանակը մեր խազարկութեան համար յառաջուան պէս մոժէ կը մնայ։ Ցարոսի հայերէն Սիւն, Սիւն, ի՞նչ բառին իբրեւ մէկ այլափոխեալ ձեւն առնուիլ։ Ամենեւին պէտք մը չենք տեսներ սեմական ժողովրդաց առաջին հայերէնքը Ցարոս փոխադրելու, թէպէտ եւ Ցարոս երկրորդ ժամանակ սեմական ժողովրդաց դէմ ռազման զինող պատենէն եղած է։ Բարեւոյց, բարեւութիւն, իմաստով սեմական բառ մըն ալ կայ, որուն դիմաց Յոյները σαυός կը դնեն։ Խառնորդ կամ զարտադրող ձայնաւորը Ցարոսի Σαυός-χαρτα (ասոր. Samo-kerth) ամբողջն անուն մէջ ալ երևան կ'ելլէ, զոր Մաւրիկիոս հիմնարկած էր, եւ յայտնի կը տեսնուի որ Սանասարէն ռազմանին մէջ կ'իյնար։ Չենդական Ջոնան, Ջոնանք անուն զայով, յիշելու եւ Բուենդէհէյն (25, 2) Ջոնանքը։ Այս անունը կը կրէր Տուգ-Մէշէհէր վերեր Ալթուրի մէկ մասը։ Հերի մօտեր Աստուգականի Ջարուսի գաւառէն գաւառ նկատողութեան առնելու եւ Ուենիոսի յիշած Ջարսանդան, որ տեղւոյ անուն է. այստեղ՝ Տիգրիս Անանյ լճին մէջն անցնելէ ետքը՝ կ'ելլէ եղբ. ըստ այսմ՝ Բաղէշի Նիմրուտ-տաղին կամ Սալապահի շղթային քաղաքներէն մին պիտի ըլլայ։

Ստեռուս անունը, զոր՝ ինչպէս թիչ մը ետքը պիտի տեսնենք, Մ. Խաղանաւայ աշխարհագրութեան եւ Մաւրիկիոսի ժամանակէն Բիւզանդեան գրութեան մը մէջ կը գտնենք, կամ այն հին ժամանակն է, երբ Նշաւտան կամ Պակաստան ցեղէ նախկին բնակչաց բնակավայրներ Ցարոս լեռան ամբողջ աղեղը, — այս պարագայի մէջ բեւեռագիր արձանագրութեանց լուսութիւնը զարմանայի է, — եւ կամ՝ յաջորդ ժամանակներէ է, որոնց մէջ թէ Ասորեստանէ այլեւայլ հաստատներ Ցարոս գաղութած ու հաստատուած են (սեղադրութիւնը բազմաթիւ օրինակներ կ'ընծայեն այս մասին. այսպէս ի մասնաւորի Ամթայ գաւառին Տուշիտ ամրոցին շընակարը այսպիսի բնակիչք եկած են, ինչպէս որ խոյթէ ալ Սամարիա գաղմտոնքեր եղած են), եւ թէ Արամայեցիք սկսած են Ասորիքի ու Միջագետաց տափաստաններէն դէպ ի հիւսիս Ցարոսի բարձրագաւառը դիմել, այնպէս որ ամբողջ Ծոփը Ասորիքից ու Արամայեցիներով լեցուած է։ Ամբողջ Տիգրիսի ակնաց ռազմաները՝ Բրաքուր մէջ հոս հոն ցրուած՝ ասորի անունաց մնացորդք այսօր ալ կը գտնուին։ Հաստ եւ շատ տարաբնակական են այն ցուցմունքը՝ անուանց խառնը նմանութիւնք՝ որ առաջինն ընդունելու ի նպաստ կ'ելլեն։ Այսպէս՝ Ասորիքի մէկ արձանագրութեան մէջ Սանասան բերքը կը յիշուի՝ Մագպի երկրի, Բիկին՝ «բերեւալներն», մօտերը։ Բագպի՝ Բաղար Գ. ի արձա-

նագրութեան մէջ Ուարտուէ մինչեւ Կումնուք ամառը ու անառիկ բերքը կը յիշուին, ասոնց մէջ են Սասու եւ Կումու։ Ասոնց սեմական (արամայական) ծագումը ցուցնող ձեւեր կան. Գ. օ. Սանասնա՝ Գապուի (Պատի-Սէմնէի) լըով տեղ մը, — յիշենք նաեւ Սանասարով իշխանը — եւ առհմանակից Խաւիք կամ Խալիք կը ցուցնեն Ս. Գրոց Խուլթ (Χούθ, Χουθ, ասիէ Χουθαιος Յովսէպ. Հնարխոս. Թ. 14, 1—3) անունը համեմատութիւնը։ Խուլթ ասորին Միջագետաց մէջ տեղ մըն է, զոր արդէն Թովմա Արծրունի յիշատակած է։ Բայց այսպիսի համեմատութիւնք կամ նմանութիւնք ինչ կրնան ցուցնել։ Հետագայութեան ընտացիքն մէջ առաջին անունաւոյնեալ ձեւերուն պիտի ծանօթանանք. Գ. օ. Սանուն, Սանան, Սասուն եւ արարեքին Սանասան՝ որ յազ. ձեւ է. ի դիպուածի որ այս ձեւոյն մէջ կրկնութիւն չկայ եւ վերջին վանկը կրնայ ընթել, պէտք կ'ըլլայ սանաւ արմատի մը գոյութիւնը ցուցնել։ Հայերէն լեզուի ուղեղն համեմատյն Սանասուն կրնայ ըլլալ ան (աշակերտ) գոյականէ, ո զօգիչէ եւ անն բոլորանուն (Գ. օ. կաթն-ա-տուն). բայց այս ստուգաբանութեամբ յարմար իմաստ մը չ'իլլէր։ Թովմա Արծրունի խաւիք հայերէն նշանակութիւն մը կու տայ. այսինքն Խուլթ կամ Խալթ՝ ցիլ ժայռ, պատենէլ եւն կը նշանակէ։ — Հիմայ կ'իշխանք քրիստոնէական ժամանակը, յորում երկու անուններն ալ որոշ երևան կ'ելլեն։

(Հարուն-Կիլի.)

ՄԵԼԵԲԵՍԼԷ

Գրախնայ գիտութիւնը:

Հին աշխարհիս ամենն քաղաքակիրթ ազգաց նկատմամբ կը պատմուի, որ ցորենեղէնը խմորեցնելով անսակ մ'ըմպելիք կը պատրաստէին. անշուշտ ասոնց լըով պէտք ենք ննխադրել մեր արդի քարեղծոյ սկզբն ու ծագումը։ Թեոփրոստ եւ Գիփորոս Միկելիսցի ի՞նչու պնեն թէ Եգիպտացիք՝ «գարւոյ գինի» կը շինէին. եւ որովհետեւ Նեղոսի ափանց այս բնակիչք՝ ինչպէս պատմութենէ գիտենք, ամենն հին ժողովուրդներէն են, ուրեմն քարեղծոյ գիւտն Եգիպտացեաց պարտական ենք։ Փարաոնք շատ երբ սիրէին գարւոյն հիւթը, եւ իրենց երեսելի գործատունն հաստատուած էր ի Բեղուսիոն (այժմ՝ Թինէ), որ Ստորին Եգիպտոսի մէջ քաղաքմընէ։ Այլեւայլ կոթողներու (obelisque), մեհնարողներու մէջ գարեղծոյ վնայ աստ անգ յիշատակութիւնք գտնուած են. նաեւ Եգիպտաց գեղածածկալ ափունքն գտնուած յիշատա-

կարանաց արձանագրութեանց մէջ այս ըմպելին կը յիշուի: Այս գրաւոր յիշատակարանք քրիստոսէն 2000 տարի յառաջ գրուած են: Այս առթիւ սա ալ յիշատակենք որ ի հնագոյն ժամանակս Միջագետաց եւ Եգիպտոսի մէջ մեծ հաղորդակցութիւն կար եւ շատ հաւանական է որ Եգիպտացիք իրենց նախնական կրթութիւնն ի Միջագետաց առած ըլլան: Քսենոփոն յոյն երեւելի պատմագիրն ալ քրիստոսէն 400 տարի յառաջ կը յիշէ գարեջուրը: Ձոր օրինակ Հայոց վրայ խնայելով՝ ի մէջ այլոց կ'ըսէ. «Էին ցորեան եւ Գորէն արմաղք. եւ Գլիէ ի Գորոյ լցեալ ի խառնարանն՝ յորս եղեալ կային եղեգուրք մանունք եւ մեծամեծք զորս ի բերան առեալ ծծէին. եւ էր ըմպելին այն հզօր եւ սաստիկ եթէ անապակ ոք ըմպէր, բայց քաղցր իմն էր սովորելոցն. » (տես Գաթրճեան, Տիեզերական պատմութիւն, Հատոր Ա. էջ 343): Հին Գերմանաց նկատմամբ կեսար եւ Տակիտոս կը պատմեն որ ասոնք ամենեւին գինի չունէին, սակայն խմորեալ ցորենէ պատրաստուած ըմպելիք մ'ունէին: Ըստ Պլինեայ՝ գարեջուրն առ Գաղղիացիս եւ Սպանիացիս Cerevisia անուամբ շատ սիրուած ըմպելիք մըն էր, իսկ երեւելի հռոմէացի կատակերգուին Պղաղեայ պատմածին համեմատ՝ Գեմետրական տոներու ժամանակ գարեջուր կը խմուէր, թէեւ նոյն ժամանակն Իտալիոյ մէջ չէին պակսեր գինւոյ այլեւայլ տեսակներ:

Տարակոյս չկայ որ վերոյիշեալ գարուց ըմպելիքները մեր գարեջուրէն շատ տարբեր են, սակայն կրնանք ապահովապէս եւ առանց սխալելու վրանդի հաստատել որ այն ժամանակ խմորեալ ցորենեղէնէ պատրաստուած ամէն ըմպելիք մեր այժմու գարեջուրն նախատիպ օրինակն են: Բուն իրական տարբերութիւնն յայնմ է որ վերոյգրեալ հին գարեջուրը գայլուկով խառն (houblonne) չէին. մանաւանդ թէ իւրաքանչիւր ազգ իւր քմաց համաձայն կը համեմատ խառնելով մէջը գիւց հատիկներ, խնկուին (romarin), հասարակ չաման, menyanthes trifoliato ըսուած ընտիր բոյսն, պղպեղ, Վոպայ, եւ այլն: Միջին դարու մէջ գինին ալ այս եղանակաւ կը համեմատեն:

Գարեջուրն շատ սովորական ըմպելիք եղած էր, այնպէս որ իւրաքանչիւր որ իւր տունը կը պատրաստէր, Հասարակաց գործածութեան համար բուն գործատները շատ ուշ սկսան շինուիլ: Գարեջուր պատրաստութեան կերպը գաղտնիք մըն էր. բայց յընթաց ժամանակաց այն-

պիտի գաղտնիք՝ որ գրիթէ ամենուն ալ ծանօթացած էր. — Խնդիր է թէ երբ սկիզբն եղաւ գարեջուր մէջ գայլուկ խառնելու: Յամին 768 Ս. Գլենի (St. Denis) արքայարանին ընծայուած նուէրներէն միոյն մէջ կը նշմարենք գայլուկի ընդարձակ պարտեզ մը, որով կը ստագուի թէ Պեպինոս Կարճահասակն, Կարոլոս Մեծին հայրը, գայլուկի գործածութիւնն արդէն գիտէր: Խններորդ եւ տասներորդ դարու մէջ ի հիւսիսային Գաղղիա սկսաւ գործածուիլ, իսկ ի Գերմանիա նախ եւ յառաջ ի Պարսկերէ (Բախիւրա) եւ այն՝ յամին 850: Պրուսիական Գարեղէնգէն քաղաքն վերջին գարես ի վեր իւր դրօշին վրայ գայլուկ չէ կրէ, եւ այսօր իսկ գայլուկի մշակութեան գիւտաւոր կենդանին է: Իւր երբեմն հոգեկաւոր գարեջուրն — որ Գարլէյ կը կոչուէր — շատոց իւր բարի համաւուն կորուսած է: Եւ այն ժամանակ այս քաղաքին գարեջուրը մեծ համբաւ ուներ: Եւ մին 1100 գարեջուր համար գայլուկի կիրառութիւնը հասարակ եղած է: Բնականաբար գայլուկի գործածութիւնն ամէն տեղ միեւնոյն ժամանակ միտւ չգտաւ. շատ ուշ գործածուելու սկսաւ յԱնգղիա: Ի սկզբն անգլոսոս գայլուկի գործածութիւնն օրինաւ արգելեալ էր, եւ ապա հնգետասաներորդ դարուն այս նորանշան օրէնքն երկարատեւ կոխներով բարձաւ: Գայլուկի գործածութեան դէմ մի անգամ տիրած նախապաշարուն երկայն ժամանակ արմատաբէ չխլցեաւ, այնպէս որ յամին 1450, 1530 եւ 1552 գործածութիւնը վերստին արգելուեցաւ, մինչեւ որ վերջապէս եօթնհետասներորդ դարուն գայլուկի հակառակողք ի սպառնակեցան:

Մ Ե Ն Բ Ե Լ Ը Թ Ի Բ

Գիլիսցաւի դիմ հասարակ նիւնոս աղ:

Տր. Գ. Լէսլիէ նորերս իւր բժշկական ճառախօսութեանը մէջ ամէն տեսակ գլխացաւի դէմ իւր ազդու դեղ՝ եփելու աղը կը յանձնէ: Ստագուի վերոյիշեալ բժշկին գիւմիղ գլխացաւ ունեցողներն այս պարզ միջոց գործարկելով՝ ազդեցութիւնն իսկոյն տեսած են: Գլխացաւը թէեւ շատ անգամ մեզի չնչին ու անշնամ անհանգստութիւն մը կ'երեւայ, սակայն շատերն ասոր ծանր հետեւութեան փորձն առած են. որովհետեւ թէ գլխացաւի պատճառն արտաքին չէ (ը. օր. խուցը շատ տաք-

ցընել. ինք զինք շատ նեղել. ստեպ ստեպ գլուխը շարժել, արեւու առջեւ կնիսալ) պէտք է մեծ զգուշութիւն ընել. վասն զի նշան է վերահաս ծագնի կամ շատ անգամ նաեւ թիւթեւ հիւսնագութեան: Եւ այս ներքին պատճառներէ՝ պայման վերահաս հիւսնագութեան իբր նախանշիչ գլխացաւին առջեւը կրնայ առնուիլ՝ հասարակ աղն իբր ընչադեղ (էֆլիյէ) գործածելով:

Աղաւնիս իոր խոռնիս վարժեցընն:

Աղաւնիներն իրենց աղանոցը վարժեցընելու համար, պէտք է ասոնց թեւերուն ծայրերին իրարու կապել: Արտաքին ծայրէն զրեթէ երեք սանդիւմէտր, քանի մ'անգամ պիտի փաթթուին մէջ ընդ մէջ, եւ դերձանով իրարու լաւ պիտի կցուին, այնպէս որ դերձանը վարչկարենայ սահիլ: Ասիկայ աղանիներէն ամենեւեւին ցաւ չի պատճառներ, այլ միայն բարձր թռչելուն արգելք կ'ըլլայ: Երկու օրէն վերջէ՝ կարենք է այս եղանակաւ կապուած աղանիները փակարանէն դուրս հանել, առանց հեռու թռչելու եւ կորսուելու վտանգի: Ցանկուցիւր օրէն դերձանը քակելու է, բայց ամէնէն ապահով է սպասել որ աղանիները հաւկիթ ածեն կամ ձագ ունենան:

Տ Ն Տ Ն Ս Ս Վ Ն

Թաւաքի ունը ջնջել:

Պորզերէ եւ բամբակեայ ձերմկեղէններէ թանաքի բիծը հանելու համար պէտք է բծին վրայ քիչ մը թարմ կաթ լեցընել եւ ուրիշ բամբակի կտորով մը չփել: Ասիկայ քանի մ'անգամ կրնանելու է: Ամէնէն վերջն արատը մաքուր ածառաջով պիտի լուացուի եւ լաթով մը լաւ չորցուի: Եթէ արատը հին է եւ չորցած, այն առեն կաթն երկայն ժամանակ վրան ձառու է: Այս գործողութեամբ արտաքին փոքրիկ հետքն անգամ չի ձառար ձերմկեղէնի վրայ:

ՊԱՐԱԿԱՆԱՆ ԵՐԱՆԱՆ ԵՐԱՆԱՆ

Ղեկնաւ, 22. Գեղարմաշի 1895.

Քաղաքական հորիզոնին վրայ մար կը մտնէ 1895 տարուայ արեւն ալ, բայց վերջալուսին շողովը դիտենք այլեւայլ տեսութեանց վիճակ: Եթէ կայ factor

մը, որ կը խառնակէ, կը շփոթէ մեր խորհրդածութիւններն եւ մոպլ կը նետէ մեր տեսութեանց վրայ, անտարակոյս ինտագրիւն է, որ տննդատող գործունէութիւն մը կը ցուցնէ քանի մ'ամիսէ ի վեր, ամէն փայրկեան իրարու հակասական եւ ստպսոյ լրերով: Պաշտօնական լուր մի հագիւ թէ լրագրաց յօդուածներու եւ շատ անգամ՝ խաբուսիկ պատճառաբանութեանց, կաշառարեւի շողալրատանաց նիւթ կը մատակարարէ, եւ անա նոյն էջին վրայ պաշտօնական հեռագիր մը ինքնին կը հերքէ յօդուածարին խօսքերը: Թէպէտ լրագրի ընթերցողները վարժեցան պաշտօնական լրերու ալ մեծ կարեւորութիւն չտալու, բայց միշտ կը գտնուին գրուած խօսքին՝ նոյն իսկ իրականութեան հակառակ եղածիւ, մեծ հաւատք ընծայողներ: Ժողկալից դրախտներ կը նկարոյնն պաշտօնական ծանուցմանց մէջ, մանաքոյր ժարդով ծանրացած օղաքաժիններ... սպանիական զինուոց անյաջողութիւններ՝ իբր յաղթական ժողանքներ, իտալական պարտութիւններ ի Մասաուա իբր ընկրկումներ եւ ետ քաշուիներ...: Բայց մասնաւորներ մեր տեսութիւնը:

Եւրոպա: Տարուայ վերջնալուր մը վերջնաւոր տէրութեանց խնդիրներն ալ: Անգղիա հագիւ թէ հանգիստ առած սակաւիկ մի ճննական անհանգստութիւններէ, մեծ փառք կը տեսնէ իւր առջեւը՝ Հիւսիսային Ամերիկայի կողմանէ: Վենեցուալի խնդրին նկատմամբ Գիշերաւառ զանրէրց Մոնրօ-Դոքտրին (Monroe-Doctrine) վրայ յեցեալ Սալիւալի ծանուցադրին առթիւ այնպիսի լեզու մի կը գործածէ, որ եթէ ծերունի Սալիւալիքը քաղաքագէտին դիւանագիտութիւնը փորձուած չըլլար, ստուգի պատերազմի պատրաստութեան իբր սպառնալիք պիտի ընդունէին: Բայց անշուշտ կ'ըսէ „Daily News“ “շատ ծանրութեամբ պիտի ըսուած ըլլան այս խօսքերը, թէպէտ յարձակողական եւ սպառնական են:”

Գերմանիա: Ընկերականները ջնջելու փոյթը՝ մեծ յուզում՝ յառաջ քերաւ, եւ ներքին գործոց պաշտօնէի Գէյլերի իրաւարման պատճառ տուաւ: Այս խնդ-